

GIỚI THIỆU VỀ “HOẠT ĐỘNG KINH TẾ CHƯA ĐƯỢC QUAN SÁT” VÀ VIỆC TÍNH ĐẦY ĐỦ CHỈ TIÊU TỔNG SẢN PHẨM TRONG NƯỚC

Hoàng Phương Tần
Vụ Hệ thống Tài khoản Quốc gia

Đã từ lâu thống kê Tài khoản quốc gia các nước nhận thấy sự có mặt các hoạt động của “Khu vực kinh tế chưa được quan sát” (Non Observed Economy - viết tắt là NOE). Các quan sát và nghiên cứu cho thấy NOE ảnh hưởng đáng kể đến sự phát triển của toàn bộ nền kinh tế và vì vậy ảnh hưởng đến các chỉ tiêu thống kê kinh tế tổng hợp đo lường sự phát triển đó. Chỉ tiêu thống kê kinh tế tổng hợp quan trọng nhất là Tổng sản phẩm trong nước - GDP.

Tháng 5 năm 2004, các tổ chức UNESCAP/OECD/ADB cùng phối hợp tổ chức hội thảo thống kê quốc tế về “Đo lường khu vực kinh tế chưa được quan sát” tại Thailand với sự tham dự của 31 nước trong khu vực. Các nước tham dự đã thảo luận đi đến thống nhất một cách tương đối về định nghĩa, phạm vi và nội dung tính toán các hoạt động thuộc “Khu vực kinh tế chưa được quan sát”. Nhìn chung, các khái niệm cơ bản và phương pháp tính dựa vào “Sách hướng dẫn đo lường khu vực kinh tế chưa được quan sát - NOE” do OECD xuất bản năm 2002. Thống kê các nước cũng trao đổi về thực tiễn tính toán, thu thập và xử lý thông tin của mình và đồng thời có các kiến nghị đối với các tổ chức thống kê quốc tế về lĩnh vực này.

Khu vực kinh tế chưa được quan sát là tất cả các hoạt động sản xuất mà chưa có trong các nguồn thông tin cơ bản để lập Tài khoản quốc gia. Có thể kể ra các hoạt động sau: hoạt động kinh tế ngầm, hoạt động kinh

tế không định hình, hoạt động kinh tế phi pháp, các hoạt động khác bị bỏ sót do chưa được đưa vào để thu thập thông tin. Theo định nghĩa về phạm trù sản xuất trong Hệ thống Tài khoản quốc gia 1993 của Liên Hợp Quốc (SNA 1993), các hoạt động này phải được tính vào GDP hàng năm và hàng quý. Thuật ngữ “Khu vực kinh tế chưa được quan sát” được dùng để chỉ toàn bộ các hoạt động đó. Việc tính toán giá trị của các hoạt động của NOE để đưa vào Tài khoản quốc gia được gọi là “đo lường NOE”

Các khái niệm về hoạt động kinh tế ngầm, hoạt động kinh tế không định hình, hoạt động kinh tế phi pháp đã được đề cập đến trong SNA 1993. Căn cứ vào các khái niệm đó, OECD quy ước phân tổ ra các loại cụ thể hơn được đánh số từ T1 đến T7:

1. Sản xuất ngầm (Underground production)

Là hoạt động sản xuất hợp pháp nhưng có chủ ý giấu diếm các cơ quan chức năng để giảm thuế phải nộp (thuế VAT hoặc thuế thu nhập) hoặc giảm đóng góp cho bảo hiểm xã hội theo quy định của pháp luật, hoặc trốn tránh việc đăng ký, ghi chép vào các điều tra hành chính hoặc các bảng hỏi thống kê. Ngoài thuật ngữ “sản xuất ngầm” một số nước sử dụng các thuật ngữ khác để chỉ các hoạt động loại này như “hoạt động bị giấu diếm”, “nền kinh tế bị che đậy”, “nền kinh tế đen”.

Nhóm này có thể chia ra 2 loại theo lý do về thông tin: các lý do thống kê và các lý do kinh tế:

1.1. Các lý do thống kê

Thiếu hợp tác trong điều tra (T1). Có nhiều lý do để các doanh nghiệp và hộ gia đình thiếu hợp tác trong điều tra thống kê: thời gian dành cho việc ghi bảng hỏi không phù hợp, thiếu tin tưởng về việc giữ bí mật thông tin, chất lượng thiết kế bảng hỏi kém: không rõ hoặc quá rườm rà. Trong các kết quả thống kê thông tin về các đơn vị này là bằng không.

Đăng ký không đúng (T2). Đăng ký kinh doanh có thể không đúng do có các đơn vị có đăng ký nhưng hoạt động một thời gian ngắn, do các đơn vị mới kinh doanh nhưng chưa đăng ký, các đơn vị tách ra hoặc nhập vào, hoặc các đơn vị đăng ký sai về ngành hoạt động, quy mô và cả địa chỉ.

Các lý do thống kê khác (T3) như chọn mẫu hoặc tổ chức thu thập thông tin kém hiệu quả.

1.2. Các lý do kinh tế

Khai báo sai trong các điều tra (T4) như khai giảm doanh thu tăng chi phí để có lợi trong việc tính thuế và các số liệu này được cung cấp cho thống kê.

Cố ý không đăng ký (T5). Các chủ doanh nghiệp cố ý không đăng ký hoặc đăng ký không đầy đủ để giảm nộp thuế và các khoản bảo hiểm.

2. Khu vực sản xuất không định hình (Informal sector)

Là các hoạt động sản xuất hợp pháp nhưng với trình độ tổ chức sản xuất ở mức

thấp, không có tư cách pháp nhân, không có đăng ký kinh doanh, sản phẩm sản xuất ra có thể đem bán trên thị trường. Đó là đặc điểm của các đơn vị sản xuất hàng hóa và dịch vụ nhỏ trong khu vực hộ gia đình.

Sản xuất của hộ gia đình để tiêu dùng tự túc (T6) là các hoạt động sản xuất của hộ gia đình tạo ra sản phẩm vật chất để tự tiêu dùng hoặc tích lũy, các hoạt động này cũng thuộc khu vực sản xuất không định hình. Khu vực này được coi là không có đăng ký.

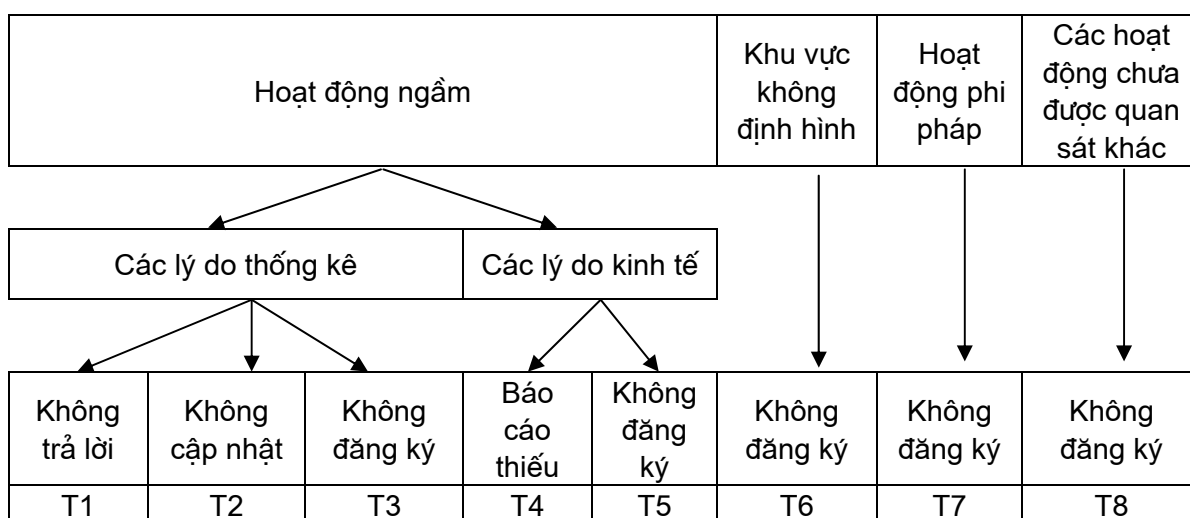
3. Sản xuất bất hợp pháp (Illegal production)

Là các hoạt động sản xuất tạo ra các sản phẩm hàng hóa và dịch vụ bị luật pháp cấm hoặc sản phẩm hàng hóa và dịch vụ trở thành bất hợp pháp vì do các nhà sản xuất không hợp pháp sản xuất ra. Trong nhóm này bao gồm cả các đơn vị sản xuất không đăng ký và cả những đơn vị có đăng ký kinh doanh các ngành nghề hợp pháp nhưng không kinh doanh đúng với hoạt động đã đăng ký. Nhóm này được coi là không có đăng ký và đánh số là nhóm T7

4. Các hoạt động chưa được quan sát khác (Other Non Observed Economy activities)

Bao gồm các hoạt động khác chưa được quan sát vì nhiều lý do khác nhau và thường phổ biến ở các nước có nền kinh tế chuyển đổi. Nhóm này về thông tin cũng là loại không có đăng ký và đánh số là nhóm T8.

Có thể tóm tắt việc phân loại NOE về thông tin bằng sơ đồ sau:

Trong thời gian qua, thống kê Tài khoản quốc gia Việt Nam đã bắt đầu tìm hiểu về các khái niệm, nội dung của NOE và ảnh hưởng của nó đến số liệu Tài khoản quốc gia hàng năm. Thống kê Tài khoản quốc gia Việt Nam nghiên cứu các định nghĩa và nội dung của NOE đã nêu trong SNA 1993. Tuy nhiên để phù hợp với các định nghĩa đang sử dụng trong biên soạn Tài khoản quốc gia ở Việt Nam chúng tôi lưu ý các điểm sau:

- Các hoạt động không hợp pháp như: buôn bán ma túy, hoạt động mại dâm, hoạt động đánh bạc, cá cược không tính vào phạm trù sản xuất.

- Hoạt động buôn bán bất hợp pháp qua biên giới được xem xét để ước tính bổ sung cho hoạt động xuất nhập khẩu hàng hoá.

Hiện nay thống kê Việt Nam tính GDP theo phương pháp sản xuất là chủ yếu, các phương pháp khác như phương pháp thu nhập, phương pháp sử dụng mới chỉ là tính thử nghiệm. Các hoạt động kinh tế ngầm, kinh tế không định hình được xem xét khi tính GDP theo phương pháp sản xuất và lập

tài khoản sản xuất. Phương pháp ước tính và việc thu thập thông tin được bố trí cho các ngành kinh tế có liên quan đến các hoạt động trên. Theo các định nghĩa nêu trên, còn nhiều hoạt động thuộc khu vực "Kinh tế chưa được quan sát" chưa được nghiên cứu hoặc nghiên cứu chưa đầy đủ. Thống kê Tài khoản quốc gia Việt Nam chưa có căn cứ để ước tính phần còn thiếu và đánh giá mức độ ảnh hưởng đến số liệu tài khoản quốc gia hàng năm. Một số chuyên gia cho rằng phần còn thiếu chiếm khoảng từ 20 đến 30 phần trăm GDP của Việt Nam. Chúng tôi xem đó là các thông tin để tham khảo. Trong các kỳ họp Quốc hội gần đây, các đại biểu thường quan tâm đến tính chính xác, đầy đủ và tính so sánh quốc tế của chỉ tiêu GDP. Do đó việc nghiên cứu sâu hơn về phạm vi, về phương pháp tính và thông tin thống kê cần thiết của khu vực "Kinh tế chưa được quan sát" có ý nghĩa quan trọng đối với việc tính đầy đủ hơn phạm vi của GDP để đáp ứng yêu cầu chỉ đạo, điều hành và lập kế hoạch phát triển của Đảng và Nhà nước.

(tiếp theo trang 8)

GIỚI THIỆU VỀ “HOẠT ĐỘNG KINH TẾ CHƯA ĐƯỢC QUAN SÁT”... (tiếp theo trang 27)

Vì vậy để nâng cao chất lượng thống kê Tài khoản quốc gia và hoà nhập với thống kê khu vực và quốc tế, việc tiến hành nghiên cứu về NOE một cách cơ bản là việc làm cần thiết đối với thống kê Tài khoản quốc gia Việt Nam■

Tài liệu tham khảo

1. Khu vực kinh tế phi chính quy - một số kinh nghiệm quốc tế và thực tiễn ở Việt Nam

trong quá trình chuyển đổi kinh tế, NXB Chính trị Quốc gia - Viện nghiên cứu quản lý Trung ương, tháng 5/1997

2. Measuring the Non - Observed Economy - A Handbook, OECD- IMF - ILO- 2002

3. Documents of OECD/UNESCAP/ADB Workshop on Assessing and Improving Statistical Quality: Measuring the Non-Observed Economy, Bangkok, 11-14 May 2004.